

IDENTIFIKACIJA I PREVENCIJA POREMEĆAJA U PONAŠANJU UČENIKA

Sabina MRKONJIĆ

U svakodnevnom odgojno-obrazovnom radu, pedagozi i nastavnici zapažaju različite poremećaje u ponašanju učenika.

Pod poremećajem podrazumijevamo sve biološke, psihološke i socijalne pojave koje manje ili više pogađaju pojedinca i nepovoljno djeluju na njegovu aktivnost. Poremećaji u ponašanju učenika štetno i opasno utiču na druge osobe i društvene organizme (školski kolektiv, organizacije te šira ili uža zajednica). Poremećaje svrstavamo u medicinsku sferu, ali mogu nastati i na odgojnoj osnovi, često prerastajući u simptom bolesnog stanja.

Uzroci nastanka poremećaja kod djece dijele se na biološke faktore i odgojne – u koje svrstavamo uslove u kojima dijete raste, razvija se i priprema za život. Ponašanja djece i mladih koji imaju karakter poremećaja usko su povezani sa delikventnim ponašanjem, o čemu se u posljednje vrijeme mnogo govori i raspravlja.

Poremećaji o kojima ćemo pisati su:

- nedisciplina,
- bježanje i izostajanje sa nastave,

- agresivnost,
- dječije laži,
- krađe i pljačke.

1. Nedisciplina

Nedisciplina se veže za nepriznavanje autoriteta odgajatelja. „Nedisciplina u ranoj dobi proističe iz loših običaja i navika koje postepeno određuju nepravilan odgojni, društveni i radni stav djeteta“.¹

Disciplina, pa tako i školska disciplina, podrazumijeva određeni red na osnovu kojeg se učenici ponašaju. Polaskom u školu dijete se susreće sa postavljenim pravilima ponašanja kojih se treba pridržavati kako bi bio omogućen nesmetan rad i red u školi.

Kad govorimo o poremećaju discipline, nepoštivanju kućnog reda u ustanovi, remećenju zajedničkog života i rada u kolektivu, tada govorimo o nedisciplini. Nedisciplinirano dijete ne voli da mu se zapovijeda, da mu se postavljaju

¹ Ruža Tomić, Poremećaji u ponašanju kod djece i mladih, Tuzla, 2005., str.19

zahtjevi, ne voli nedosljednost odgajatelja, nema razvijenih radnih navika, u stalnom je konfliktu sa drugima, uznemirava druge i konstantno pruža otpor i ispoljava neposlušnost, sklono je uništavanju imovine, vulgarno se izražava, psuje, sklono je ismijavanju drugih i sl.

Smatra se da je uzrok nediscipliniranog ponašanja djeteta propust u odgojnom djelovanju, nesređeni porodični odnosi, pedagoški neprijatan i loš odnos prema djetetu roditelja i drugih članova porodice.

Uzrok nediscipline u školi može biti propust u odgojnom djelovanju djeteta, ali nikako ne smijemo isključiti i lošu organizaciju nastavnog rada, što u velikoj mjeri doprinosi remećenju razredne i školske discipline. Svoj doprinos u pojavi nediscipline, svakako, daje i odgajatelj koji je previše popustljiv, kolebljiv u donošenju odluka, neodlučan i ispoljava nejedinstveno djelovanje u odgojnom radu sa djecom.

Nedisciplinom se smatraju sljedeći poremećaji u ponašanju djece i mladih: laž, skitnja, bježanje sa nastave, krađe, neposlušnost, pružanje otpora. U suštini, nedisciplina obuhvata veći broj poremećaja u ponašanju djece koji se međusobno isprepliću.

2. Bježanje i izostajanje sa nastave

Udaljavanje iz odgojne sredine na kraće ili duže vrijeme smatramo bježanjem. Bježanju iz odgojne sredine sklonija su djeca koja:

1. doživljavaju neuspjeh u školi;
2. imaju nesređene odnose u porodici;
3. imaju određeni psihički poremećaj ličnosti;

Djeca sklona čestom bježanju iz škole ili od kuće svoje vrijeme najčešće provode u skitanju, bez određenog cilja. Bježanje kao poremećaj može se javiti u svim uzrasnim periodima, a... povećava se u određenim razdobljima života. Naročito je izražena u razdoblju početka školske obaveze i u slučaju promjene škole, u petom razredu i u doba puberteta.²

Negativan stav prema školi, nerazvijenost radnih navika, nepoznavanje tehnika učenja, poremećeni odnosi u porodici, teškoće

2 Tomić Ruža „Poremećaji u ponašanju kod djece i mladih“, Tuzla 2005.g.- str.28

u adaptaciji na novu sredinu, slaba kontrola i uticaj roditelja nad djetetom, neorganizirano slobodno vrijeme, nizak nivo tolerancije na frustracije... samo su neki od faktora koji utiču na pojavu bježanja.

Dok bježanje vežemo uglavnom za udaljavanje od odgojne sredine, izostajanje sa nastave je obično provocirano školskom sredinom. Česti konflikti učenika i nastavnika, loš dnevni raspored aktivnosti, strah od loših ocjena, nespremnost za nastavni sat mogu podstaći učenika da izostane sa jednog ili više nastavnih sati dnevno. Često se događa da učenici duže izostaju sa nastave iz istih nastavnih predmeta, a razlog mogu biti određeni problemi i teškoće koje učenik doživljava za vrijeme te nastave ili nesporazumi, konflikti, loš odnos nastavnika prema učeniku.

Neki autori izostajanje sa nastave nazivaju „školskom fobijom“. Znaci koji prate strah su: bol u stomaku, povraćanje, proljevi, glavobolje, srčana aritmija i dr.

„Smisao straha... je da se javlja kao alarm na opasnost“,³ tj. dijete se plaši određenih situacija u školi.

Uzroci školskih fobija ne moraju uvijek i isključivo ležati u školskoj sredini. Ruža Tomić navodi da „uzroci školskih fobija mogu biti različiti. Autori navode da je to osjećaj ljubomore prema mlađem bratu ili sestri, pretjerana fiksacija uz majku, formalni i površan odnos oca prema obitelji, neskladni odnosi u obitelji i sl.“⁴

Bježanju i izostajanju sa nastave skloniji su učenici koji nisu navikli na organiziran rad, uredno izvršavanje obaveza, koji nemaju volju uložiti napor, slabo se samodiscipliniraju te idu linijom manjeg otpora, izbjegavaju bilo kakve napore i teže potpunoj slobodi.

„Bježanje i izostajanje sa nastave najčešće je provocirano školskom sredinom, njenim zahtjevima i obavezama, ali je uzrokovano i drugim motivima i razlozima vezanim za učenikovu ličnost, kao što su uticaj sredine, poremećaji na planu ponašanja i konflikta“.⁵

3 Pehar Lidija „Razvojni problemi i vaspitanje predškolske djece“, Kultura- Beograd, 1990.g. – str. 126.

4 Tomić Ruža „Poremećaji u ponašanju kod djece i mladih“ Tuzla 2005.g. - str. 30

5 Škola u pokretu- savjetovanje i razvoj škola u BiH,

Bez obzira na uzrok, bježanje je uvijek signal da se sa učenicom nešto događa, da postoji konflikt u samom učeniku ili izvan njega te da je neophodna pomoć drugih osoba da se taj problem utvrdi i riješi.

3. Agresivnost

U svakom sredini, pa i u školskoj, postoje situacije kad dođe do verbalnog ili fizičkog sukoba među učenicima. Tada govorimo o agresivnom ponašanju učenika.

Djeca su uvijek ispoljavala agresivnost u različitim oblicima, ali se u posljednje vrijeme ona javlja sve učestalije i u raznim oblicima, a agresivne osobe ponašaju se sve brutalnije. Iz tog razloga je bitno da govorimo o ovom poremećaju u ponašanju. Većina autora slaže se s time da je agresivnost posljedica lošeg odgoja djeteta. Agresivnost se javlja u trenutku kad dijete ne može zadovoljiti svoje potrebe na odgovarajući način te se javlja frustracija. Postoje mišljenja da je temelj frustracija u porodici te da na pojavljivanje frustracija utiču neriješeni porodični problemi, odbačenost, zanemarenost ili nedostatak ljubavi roditelja ili drugih članova porodice. U toku socijalnog razvoja dijete prve kontakte sa socijalnom sredinom ostvaruje u porodici, a istraživanja su potvrdila da „agresivno dijete u društvu vršnjaka ispoljava blok koji nosi iz porodice“.⁶ U svom radu, Lidija Pehar navodi: „Agresija se javlja kao osveta djeteta za sva zla koja su mu nanesena, prvenstveno u porodici“.⁷

Nekoordinirani odgoj majke i oca, koji ne mogu usaglasiti svoje odgojne postupke, pedagoški neprijatna atmosfera u porodici, česte svađe i prepirke između članova porodice, fizičko, verbalno ili emocionalno zlostavljanje, autoritaran stav roditelja prema djeci, nebriga za dijete, pasivnost roditelja utiču na pojavu agresivnosti kod djeteta. „Neadekvatna podrška djeci da prevazilaze frustracije i rješavanje unutrašnje konfliktne situacije dovodi do pojave agresivnosti.“⁸

sarajevo 2001.g.- str.63

6 Pehar Lidija „Razvojni problemi i vaspitanje predškolske djece“, Kultura, Beograd 1990.g. – str. 93

7 Ibid., str. 93

8 Ruža Tomić, Poremećaji u ponašanju kod djece i mladih,

Djeca koja su naviknuta da roditelji njima manipuliraju putem straha i prisile nauče vrlo brzo da identično se ponašati u odnosu prema drugim osobama.

Neadekvatan porodični odgoj je primarni razlog pojave agresivnosti kod djeteta, ali razlozi mogu biti i:

- agresivnost može biti i popratna pojava bolesnih stanja osobe;
- autoagresija – agresija usmjerena protiv vlastite ličnosti čiji je cilj samooštećenje.

Osim navedenih oblika, Šulc i Vodak navode i oblik:

- izolirane agresije koje ne smatramo agresivnošću, tj. radi se o agresijama u odbrani neurotične ličnosti.

U radu sa djecom lahko je identificirati agresivno ponašanje. Obično prepoznajemo sljedeće:

- okrutnost u ophođenju;
- nasilničko ponašanje prema vršnjacima;
- izazivanje nereda, svađa i tuča i dr.;
- česte neprilike koje učenik izaziva na nastavi.

Agresivnost nastaje kao posljedica socijalne neprilagođenosti. „Agresivna ponašanja donose teškoće u pravilnom socijalnom sazrijevanju te predstavljaju temelj za pojavu delikventnog ponašanja mladih.“⁹

Agresivnost je vrlo složena pojava koja se teško suzbija i sanira, a vrlo teško uklanja u potpunosti. U školskim uslovima agresivnost se najčešće kažnjava, što donosi suprotan efekt i pojavu negativizma i prkosa kod djece. Svakom problemu, pa i agresivnom ponašanju djeteta, treba prilaziti krajnje oprezno, misleći i na osjećaje djeteta.

Studije pokazuju da agresivna djeca dolaze iz porodica u kojima se koristi kažnjavanje, gdje postoji nedostatak roditeljske pažnje i topline, tako da se djeca nauče braniti udarcima, a ne razgovorom i dijalogom. Najčešće se jedan ili oba roditelja koriste verbalnom ili fizičkom agresivnošću prema drugim članovima porodice.

Brojni su faktori koji utiču na javljanje agresivnog ponašanja kod djece, a najčešće spo-

Tuzla, 2005., str. 32

9 Pehar Lidija „Razvojni problemi i vaspitanje predškolske djece“, Kultura, Beograd 1990.g. – str. 93

minjemo biološke faktore, porodični odgoj, uticaj vršnjaka, medija i dr.

5. Dječije laži

U spletu različitih poremećaja često je i laganje, koje je veoma teško otkloniti i spriječiti. Laž se prvi put pojavljuje u predškolskom periodu i tada ga ne smatramo velikim problemom, ne pridajemo mu mnogo značaja i obično kažemo da je to samo bujna mašta djeteta. Tek polaskom u školu, ako dijete nastavi koristiti laži radi postizanja nekog svog cilja i kad laganje postane učestalo, onda ga smatramo velikim problemom.

„Laži su, dakle, svjesni, pogrešni iskazi kojima se postiže određeni cilj“,¹⁰ jer u periodu školskog uzrasta djeteta već možemo utvrditi šta je stvarno stanje činjenica i tada ne smijemo izjednačavati dječije laži sa njihovom maštom.

Postoji više klasifikacija laži, a općeprihvaćena je klasifikacija koja navodi sedam tipova laži:

- laž u igri - „kao bajagi“, igre mašte;
- laž zbog zabune – nastala usljed nesposobnosti djeteta da precizno saopći detalje nekog događaja;
- laž zbog taštine – posljedica je da se privuče pažnja;
- laž iz osvete – motivirana je zlom namjerom i mržnjom;
- laž iz straha – izazvana je krutom disciplinom;
- sebična laž – prisutna je u namjeri da se obmane drugi i da se postigne ono što se želi;
- lojalna ili konvencionalna laž – laž da bi se zaštitio neki prijatelj.

Faktori koji dovode do pojave dječijih laži su: pretjerani zahtjevi u porodici, prestrog i autoritativan odgoj, pretjerana razmaženost ili zaštićenost, neadekvatni odgojni postupci, nedosljednost u odgoju.

Laži se najčešće pojavljuju sa drugim poremećajima discipline – izostajanje sa nastave, bježanje, krađe, loše radne osobine, lijenost i sl.

7. Krađe i pljačke

Prisvajanje tuđih stvari radi zadovoljavanja ličnih želja nazivamo krađom. U odgojno-obrazovnom radu krađe su rijetke, ali se ipak javljaju u blažem ili težem obliku, s jasnom namjerom ili iz neznanja. Naime, djeca ponekad krađu, a da i ne znaju da je to krađa, smatrajući da imaju pravo na stvari druge osobe. Kod tog prvog oblika krađe treba odmah reagirati i djetetu ukazati šta je uradio i kakve posljedice prouzrokuje takvo ponašanje. Ukoliko se prve krađe ne zapaze na vrijeme i ukoliko se ne reagira na ispravan način, tada krađe prerastaju u naviku, što je predstavlja veoma ozbiljan problem. Kao razloge za krađu, Đorđević navodi sljedeće:

- krađe radi zadovoljavanja osnovnih potreba;
- mentalno retardirana djeca i mala djeca infantilno žele doći do nečeg ne birajući sredstva;
- specijalna krađa da bi se napakostilo osobi koja se mrzi ili u korist osobe koju voli;
- krađa u situacijama kad se pruža prilika bez naročitog interesa;
- krađa zbog interesiranja za marke, slike filmskih i sportskih zvijezda, a zbog doživljaja avanture;
- krađa novca ili nakita radi bogaćenja, besposličarenja i lakog života, što je ujedno i najozbiljniji vid krađe;

Kad je krađa praćena agresivnim elementima, govorimo o pljačkama. Posljedice pljački su neobuzdano uništavanje imovine, oštećenje imovine i agresija usmjerena prema ljudima. Krađe i pljačke djeca često vrše u grupama, a postoji i vođa tamo gdje je izraženo vodstvo. Pored navedenih vrsta poremećaja u ponašanju djece, autori navode još: neuroze, strah, akolektivnost, frustracije, mahane i poremećaji u seksualnoj oblasti.

Preventivni i korektivni rad sa učenicima koji ispoljavaju poremećaje u ponašanju

U svakoj školi naći će se učenici koji ispoljavaju neki od navedenih poremećaja u ponašanju. Nastavnici koji svakodnevno rade sa

10 Ibid., str. 93

učenicima trebaju znati prepoznati poremećaje u ponašanju učenika te ukazati da nešto nije u redu, tj. da se izvrši rano otkrivanje poremećaja u ponašanju. Pedagoško-psihološka služba škole, koju trebaju sačinjavati pedagog, psiholog, socijalni radnik i eventualno defektolog, a koji, nažalost, još uvijek ne postoje u punom sastavu u našim školama, trebaju dalje raditi na identifikaciji uzroka i određivanju plana aktivnosti na otklanjanju i ublažavanju poremećaja u ponašanju te izvršiti pravovremenu evaluaciju uspješnosti provedenih aktivnosti. „Tretman djece i omladine s poremećajem u ponašanju veoma je kompleksna aktivnost. On je moguć jedino pomoću tima stručnjaka.“¹¹ Rad na korekciji poremećaja u ponašanju veoma je složen proces, a osnovni cilj mu je promjena stavova i ponašanja. Program korekcije treba sadržavati aktivnosti koje će biti zasnovane na igri, učenju, radu, rekreaciji, socijalnim aktivnostima, te aktivnostima koje su u skladu sa interesima i željama učenika. Korektivne aktivnosti mogu se provoditi kroz individualni, grupni ili radionički oblik rada. Cilj korektivnih aktivnosti sa učenicima koji ispoljavaju poremećaje u ponašanju je bolji odnos prema vršnjacima, roditeljima i nastavnicima, lakše i brže prihvatanje društvenih normi, podizanje nivoa samopouzdanja i samopoštovanja, učenje nenasilnih oblika rješavanje konfliktata, izražavanje kreativnosti i mašte,...

U redovnom odgojno-obrazovnom radu bitno je da dominiraju metode samostalnih i praktičnih radova, eksperimenti i laboratorijske vježbe, da se primjenjuje problemska nastava i svi drugi metodi rada koji će maksimalno angažirati učenika, usmjeriti njegovu pažnju na izvršavanje planiranih aktivnosti, a koji će biti i interesantni i očigledni. Učenike sa poremećajima u ponašanju treba motivirati da slobodno vrijeme provode u vannastavnim i drugim aktivnostima koje se provode u školi.

Šta možemo uraditi po pitanju prevencije poremećaja u ponašanju učenika?

„Bolje je spriječiti nego liječiti“, poznata je izreka koje bismo se trebali pridržavati i

¹¹ Tomić Ruža „Poremećaji u ponašanju kod djece i mladih“, Tuzla 2005.g.- str. 42

u odgojnom djelovanju. Naime, preventivnim radom sa učenicima koji su skloni ispoljavanju neprihvatljivog ponašanja spriječiti ćemo njihovo dalje ispoljavanje te nećemo imati potrebu za korektivnim mjerama.

Sa preventivnim radom treba početi istog trenutka kad uočimo ili kad posumnjamo da bi učenik mogao ispoljiti neki od poremećaja i mahana u ponašanju. Iz tog razloga, prevenciji treba dati više pažnje i mnogo više vremena i prostora u odgojno-obrazovnom radu. Kod svakog poremećaja prvenstveno treba utvrditi uzrok koji je doveo do manifestnog ponašanja.

Kad govorimo o bježanju ili izostajanju učenika sa nastave, treba utvrditi šta je uzrok. Većina učenika koji bježe sa nastave ili od kuće dolaze iz porodica u kojima su zastupljeni neadekvatni odgojni postupci ili su primjetni neprijatni odnosi među članovima porodice. Tim i drugim nepoželjnim pokazateljima treba pridati odgovarajuću pažnju te će škola u saradnji sa drugim agencijama iz društvene zajednice usmjeriti svoje aktivnosti na njihovoj korekciji i prevazilaženju, pri čemu nam je neophodna izuzetna saradnja sa roditeljima. Uzrok bježanja može biti i u školskoj sredini, npr. loš odnos nastavnika i učenika, teškoće u savladavanju gradiva, nepoznavanje tehnika učenja, stalna razočarenja zbog loših ocjena. Sve nesuglasice u odnosu nastavnika i učenika treba odmah riješiti. Učeniku koji ima teškoće u savladavanju gradiva može pomoći i odjeljska zajednica, koja će pomoći učeniku da savladava probleme i teškoće sa učenjem te boljom podrškom i prihvaćenošću učenika u odjeljenju. Nastavni proces treba bolje organizirati, voditi računa o opterećenosti učenika, nastavni sati bi trebali biti zanimljivi i interesantni, a učenika koji ispoljava poremećaje u ponašanju angažirati tokom cijelog nastavnog sata. I kod najmanjeg napretka nastavnik treba pohvaliti i stimulirati trud i zalaganje učenika u radu.

I kod agresivnog ponašanja treba se baviti uzrocima, a ne posljedicama agresivnog ponašanja. Mnogobrojni su uzroci agresivnog ponašanja, a posebno su dominantni neadekvatni odgojni postupci, posebni nedostaci kod djeteta, nedostaci u percepciji socijalnih događaja i socijalno ponašanje. Posljedice agresivnog

ponašanja trebaju biti putokaz ka svestranijem pristupu utvrđivanja uzroka. Po utvrđivanju uzroka agresivnog ponašanja, pedagog treba raditi na njegovom uklanjanju i sprječavanju daljneg uticaja na ponašanje djeteta. S druge strane, treba raditi i na promjeni ponašanja učenika, učiti ga nenasilnom rješavanju konfliktnih situacija, postaviti jasna pravila ponašanja, a učeniku treba jasno staviti do znanja da ne toleriramo agresivno ponašanje. Stalno i uporno treba raditi na uvježbavanju i razvijanju vještine samokontroliranja, kako bi učenik agresivne osjećaje i impulse bolje savadao.

Proces promjene agresivnog ponašanja treba biti utemeljen na principu doživljavanja i uživljavanja u ulogu „žrtve“, kako bi učenik mogao doživjeti osjećanja koja prate učenika koji je žrtva nasilnog i agresivnog ponašanja. Poslije svih aktivnosti, koje će biti isplanirane i koordinirane sa drugim aktivnostima u školi, možemo očekivati promjene u ponašanju agresivnog djeteta. Proces je dosta dug i zahtijeva dosta truda i zalaganja. U svakom slučaju, agresivno dijete traži pažnju, hoće da mu se odvoji vrijeme, da bude aktivan član školske i odjeljske zajednice, da da svoj doprinos u radu, da mu se barem pruži prilika. U prilikama kad prevelike zahtjeve djetetu postavljaju roditelji, nastavnici, vršnjaci, odjeljske zajednice ili društvene zajednice, javljaju se dječije laži. Već kod identifikacije prvih slučajeva laganja, odgajatelj treba strpljivo, bez prijetnji i kazni, ugušiti laž, razgovorom i ličnim primjerom ukazati djetetu da lažima ne postiže ništa, osim što će povremeno izgubiti povjerenje dragih ljudi. Odgajatelj treba ohrabriti dijete da govori istinu po svaku cijenu, bez obzira koliko ona bila neprijatna, da vlastitim primjerom pokaže kako se razvijaju istinske i prave vrijednosti ličnosti.

Pravilan odgoj je najbolja prevencija dječijih krađa. Krađe se javljaju kod djece koja nisu naviknuta na ograničenja, poslušnost i prilagođavanje, kod djece koja su navikla da imaju sve što požele, kojima ništa nije uskraćivano i koja misle da imaju pravo na posjedovanje tuđih stvari. Stoga je bitno da se kod djeteta odgaja vrlina skromnosti, umjerenosti, poštenja, dijete učiti da vlastitim trudom i zalaganjem ostvaruje sredstva za život.

ZAKLJUČAK

U ponašanju djece možemo primjetiti razne vrste poremećaja. One koje su karakteristične i o kojima je bilo riječi u ovom radu su: agresivnost, nedisciplina, bježanje i izostajanje sa nastave, dječije laži, krađe i pljačke. Mogu se uočiti i neki drugi poremećaji kao što su: neuroze, frustracija, poremećaji u oblasti seksualnog razvoja, akolektivnost i dr. Svaki od navedenih poremećaja u ponašanju ima svoj uzrok. Uzroci javljanja poremećaja su najčešće neadekvatan odgoj u porodici, ali uzrok može biti i u neposrednoj školskoj sredini, u uticaju vršnjaka i drugih odgojnih faktora.

Pravilan odgoj, zasnovan na toplini, ljubavi, povjerenju, podsticanje razvoja pozitivnih osobina ličnosti, iskren razgovor roditelja sa djetetom zasnovan na uvažavanju i obostranom povjerenju je temelj razvoja zdrave ličnosti i prevencije bilo kojeg poremećaja u ponašanju djeteta. I školska sredina treba biti uređena na taj način da stavlja učenika u poziciju subjekta, da podstiče kreativnost i stvaralaštvo učenika, a nastava da bude zanimljiva i interesantna, da nastavno osoblje podstiče zdravu komunikaciju sa učenicima uvažavajući ličnost i njihove potrebe.

Saradnjom i zajedničkim zalaganjem roditelja i nastavnog osoblja moguće je napraviti promjene u ponašanju, riješiti probleme i spriječiti ispoljavanje poremećaja u ponašanju učenika.

LITERATURA:

1. Lidija Pehar, *Razvojni problemi i vaspitanje predškolske djece*, Kultura, Beograd, 1990.,
2. Marko Stevanović, *Odgoj u obitelji i školi*, Pula, 1997., Marko Stevanović, *Ravnatelj/direktor i pedagog u vrtiću i školi*, Pula, 1992.,
3. *Škola u pokretu - savjetovanje i razvoj škola u BiH*, Sarajevo, 2001.,
4. Rainer Winkel, *Djeca koju je teško odgajati*, Educa, Zagreb, 1996.,
5. Ruža Tomić, *Poremećaji u ponašanju kod djece i mladih*, Tuzla, 2005.,

Summary

IDENTIFICATION AND PREVENTION OF BEHAVIORAL DISORDERS IN STUDENTS

Sabina Mrkonjic

We can observe various types of behavioral disorders in children. Those typical ones, discussed in this article, are: aggressiveness, lack of discipline, cutting classes, lying, stealing and robbing. Some other types are also evident: neuroses, frustrations, sexual developmental disorders, etc. Each disorder has its own cause. The most common cause is inadequate family upbringing, but causes may also be found in schools, peer pressure and in other factors.

A basis for development of healthy personality and prevention of behavioral disorders in children is proper upbringing, one based on warmth, love, trust, development of positive personality traits in children as well as on open relationship between parents and children, built on mutual trust and respect. School environment should enable students to play an active role and stimulate their creativity. Teaching process should be interesting and teaching staff should stimulate healthy communication with students, while respecting their personality and their needs.

Through cooperation and joint efforts of parents and the teaching staff it is possible to modify student behavior, solve related problems and prevent behavioral disorders in students.

موجز

التعرف على الاضطرابات السلوكية عند التلاميذ والوقاية من حدوثها

سابينا مركونيتش

يمكننا ملاحظة أنواع مختلفة من الاضطرابات السلوكية عند الأطفال. وقد تحدثنا في هذا المقال عن الاضطرابات الآتية: العدوانية، وعدم الانضباط، والهروب من المدرسة، والكذب، والسرقة والنهب. كما يمكن ملاحظة أنواع أخرى من الاضطرابات كالغضب والإحباط واضرابات النمو الجنسي، والجماعية وغيرها. ولكل نوع من هذه الاضطرابات السلوكية أسبابه. وأهم تلك الأسباب القصور في التربية المنزلية، ولكن ربما يكمن السبب في بيئة المدرسة، أو في تأثير الأصدقاء وغير ذلك من العوامل التربوية.

إن التربية السليمة القائمة على الدفء والمحبة والثقة، وتشجيع ظهور الصفات الإيجابية للشخصية، وحوار الآباء الصادق مع الطفل على أساس الاحترام والثقة المتبادلة، هو الأساس لنمو الشخصية السليمة وللوقاية من حدوث أي نوع من أنواع الاضطراب في سلوك الطفل. كما ينبغي للبيئة المدرسية أن تكون مرتبة بشكل يجعل من التلميذ مركز الاهتمام، ويشجعه على الإبداع والعمل الخلاق، كما ينبغي للعملية التدريسية أن تكون ممتعة وجذابة، وأن يشجع الكادر التدريسي على إقامة تواصل صحي مع التلاميذ يحترم شخصياتهم واحتياجاتهم.

إن تقويم السلوك وحل المشاكل والوقاية من ظهور الاضطرابات في سلوك التلميذ لا يتم إلا بالتعاون وبذل الجهد المشترك بين الآباء والمدرسين.